

כשרות מזון בעלי חיים לפסח

בדורנו מצויים בבתים רבים בעלי חיים לנוי, או חיות מחמד אחרות. מחזיקים אותם עבור תרפיה, הרגעה, וכיוצ"ב. בעלי החיים צורכים מזון כמובן, וכיון שחמץ בפסח אסור בהנאה, אסור להאכיל אותם בחמץ, שהרי בכך הננו נהנים מהחמץ, במה שבעלי החיים שלנו שבעים ומתפקדים. ובכן יש לשים לב אל ההלכות הבאות:

א. אסור להאכיל חמץ לבעלי חיים שברשותנו, בשבעת ימי הפסח. בין שבעלי החיים הם שלנו, בין שהם של יהודי אחר, בין שהם של גוי, ובין שהם של הפקר. (חמץ בפסח הוא איסור הנאה. ואע"פ שהאוכל של בעלי חיים פגום מאכילת אדם, הוא אינו פגום מאכילת הכלב (שהרי הבע"ח אוכלים אותו), ומזון שלא נפסל מאכילת הכלב אסור מהתורה ליהנות ממנו בפסח, כמבואר בשו"ע תס"ה ס"א ותמב ס"ב ומשני"ב סק"י ושעה"צ ס"ק כא, וחזו"א קטז ס"ק יא). וגם כשהבע"ח הם של אחרים או גוי או הפקר, מבואר בשו"ע סי' תמח ס"ו ומשני"ב כו-כו שאסור, מפני שיש לו הנאה במה שמושביע את רצונו לתת אוכל לבעל חי).

ב. כמו כן אסור להאכיל חמץ לבעל חיים שלנו אפילו כשהוא נמצא ברשות אחרת שאינה שלנו. לכן לא מועיל מה שאדם יניח את בעלי החיים שלו אצל גוי. ואפילו אם הגוי יאכיל אותם מהחמץ של הגוי. (כמבואר בטור ושו"ע סי' תמח ס"ו-ז, ומשני"ב ס"ק כח).

ג. כמו כן לא מועיל למכור לגוי את מזון החמץ של הבע"ח, אם הבעל חי נשאר של היהודי. ואפילו אם ימכור גם את הבעל-חי עצמו לגוי אין זה מועיל אם הבע"ח נשאר בבית היהודי והיהודי מאכיל. באופן שהאכלת בע"ח בחמץ שייכת רק כאשר מוכרים את הבע"ח עצמם עם המזון שלהם אל רשות הגוי, והגוי מאכיל. (כ"ז מהשו"ע ריש סי' תמב וסוס"י תמח).

ד. לכן איפוא, יש לבקש מזון כשר לפסח לבעלי חיים, בין שהמדובר על חיות מחמד ביתיות, ובין שהמדובר על רפת או לול וכיוצ"ב. (ואמנם היו שרצו להתיר מטעם שייצרו את המזון מתחילה שלא למאכל אדם, והיו ככופת שאור שייחודה לישיבה, שבטל ממנה שם 'אוכלי בכלל, ואינה כמו אוכל אדם שנפסל. מ"מ הכרעת בעלי ההוראה שאין להתיר מטעם זה, כל אחד בסגנונו, עיין שו"ת אבן שתיה (סי' יז), ושו"ת חלקת יואב (אור"ח סי' כא), ושו"ת מנחת פתים (אור"ח לסי' תלג ס"ח), ובשו"ת שבט הקהתי (ח"ה עמ' רסא) בשם הגרי"ש אלישיב והגר"ש וואזנר, וכיוצ"ב יש באור לציון ח"ג פ"ח אות ה. וכ"כ בשו"ת באהלה של תורה (ח"ב סי' סד). עיין עליהם. אלא שניתן לצרף סברא זו כדי לקנות דברים אלו אחרי הפסח אע"פ שלא נמכרו לגוי).

ה. כל הנ"ל בחמץ ממש. אבל כאשר נפסל מאכילת אדם וגם נתערב בערב הפסח בדברים אחרים שאינם חמצים כלל, או שנפסלו מאכילת הכלב, יש פנים להתיר. ולכן מי שלא מצא מזון בע"ח, ויש רק בתערובת מערב הפסח, מותר להשתמש. (חמץ שנפסל מאכילת אדם ונתערב לפני פסח מותר בהנאה, כמבואר בשו"ע סי' תמב ומשני"ב ס"ק כב. ואמנם לשי' הרשב"א כ"ז בהיה ראוי וירד ונפגם, אבל ביוצר לכתחילה כך אין את ההיתר של נפסל מאכילת אדם. ומוכח מהמג"א (שהובא במשני"ב סי' תסז ס"ק לג) גבי טבק שנשרה בשיכר, שפסק כן. אבל למעשה הדברי חיים ובינה לעיתים ועוד חולקים ע"ז למעשה, וסי"ל שאין הבדל. ולכן במזון בע"ח בתערובת לכתחילה מקפידים ואם לא משיגים – מתירים.

ו. וה"ה בזה במזון לדגי נוי. (מזון לדגים מורכב בעיקר מחיטה, שמרים, תפוז"א, אורז חוס, פולי סויה, שמן דגים, שאריות דגים ושארייות שרימפסים. הוא מיובא מסין. וכאמור לעיל נפסל מאכילת אדם ונתערב מערב פסח מותר בהנאה. וכ"פ האור לציון ח"ג עמ' צב. אולם למעשה צריך לי עיון בזה, דהתערובת שם אינה בריסוק ובישול, אלא חיה, ומני"ל שגם בתערובת יבש ביבש דינא הכי. ואולי ההיתר כאן הוא מפני שאינו "אכילת אדם" כלל. ועיין בחזו"א (סי' קטז סק"ח) שכתב שמזון שנפסל מאכילת אדם אסור מפני שראוי לחמץ בו עיסות אחרות, וממילא במזון העשוי עבור דגים הדגים שזה לא ראוי, אינו נחשב חמץ כלל. ויש לצרף זאת להתיר.

ולהלן רשימה מעשית:

ציפורי נוי: ניתן להאכילם בדוחן נקי. (יש מחברת "פופלי" קיבוץ סעד. וכן חברת "מדיוני", מושב טל-שחר). יש בשוק גם דוחן נקי, טרי, מן השדה, אבל יש לברור אותו. רוב הצפורים יאכלו גם פירורי מצות מורטבים, או קמח מצות. למשך זמן מה ניתן להאכילם גם בירקות ובפירות.

תוכים: יש אוכל שהוא קטניות, ויש אוכל שהוא חמץ. ויש לדעת כי כשם שכאשר התוכי בגמילה הוא אוכל 'מטרנה צמחית' וגרבר וכיוצ"ב, כך ניתן לעשות איתו גם בפסח.

דגי נוי: רוב המזונות לדגים מכילים שמרים על בסיס חמץ, וגם תערובות (מלפני פסח) של חמץ. כבר מבואר לעיל שמעיקר הדין ניתן להקל בזה, אבל באמת ברוב חנויות הדגים יש "מזון דגים כשר לפסח" המורכב מתולעי דם או מאצות בלבד.

רוב הדגים גם יאכלו פירורים קטנים של בשר או דגים, וכן את ה'ליבה' של מלפפון ירוק חי, או קישוא חי. אולם אם בפעמים קודמות התברר שהדגים לא החזיקו מעמד בתחליפים כנ"ל, מותר להאכילם במזונם הרגיל.

כלבים וחתולים: מוצרי המזון שלהם מכילים חמץ נוקשה. ויש בהכשר לפסח: "בונוו" מחברת ביו-פט, וכן "לה-קט" מחברת ביו-פט. אם אין בנמצא מזון זה, אפשר להאכיל את הכלבים או החתולים במוצרי בשר ודגים ללא עצמות, ולהוסיף קטניות ואורז. (מהוטרינר ד"ר מיכאל רוזנר).

תרנגולות ואוזים: אפשר להאכיל בתערובת העשויה מקטניות, אולם יש לוודא שהיא תערובת בהכשר לפסח, מפני שמצוי שמעורבים בה גרגירי דגן. (יש בהכשר: חברת צמח תערובות (zipet)). אפשר גם להאכילם אורז או תירס וכד'.

ניתן לתת לבעלי החיים גם תחליפים טבעיים (המלצות אנשי מקצוע). וכדאי להתחיל עם זה שבוע לפני פסח כדי לראות איך הבע"ח מגיב לזה:

- תוכים** – דוחן, פירות וירקות, שקדים, אגוזים, בוטנים (וכן גם תירס ושעועית וחמוס ואפונה, אבל יש לרכך קודם לכן).
- דגים** – תולעי דם. כמו כן הליבה של מלפפון ירוק, ושל קישוא, וכן חסה.
- כלבים** – בשר, אורז, אפונה, ברוקולי, בטטה, גזר, כרוב, מלפפון, סלרי, פטריות.
- חתולים** – טונה, דגים, בשר, כבד, אורז, חזה עוף.
- מרכסמים** – (אוגרים, ארנבים, שרקנים) – אספסת, ירקות עלים.